

**Program prac konserwatorskich i restauratorskich
przy elewacji**

Kościół p. w. św. Andrzeja Boboli w Ulimiu

nr rej. nr L-403/A z 30.06.2010

Zlecniodawca:

Parafia rzymsko-katolicka

p.w. św. Andrzeja Boboli

Ulim, gm. Deszczno (niem. Eulam)

Autor dokumentacji:

Marta Kaźmierczak

konserwator dzieł sztuki

ul. św. Marcina 43 m 2, 71-544 Szczecin

Szczecin, lipiec 2016

KARTA IDENTYFIKACYJNA ZABYTKU

1.1. DANE OBIEKTU

RODZAJ kościół

DATOWANIE wybudowany 1876 (data na chorągiewce)

LOKALIZACJA / MIEJSCE PRZECHOWYWANIA Ulim (niem. Eulem), gm.
Deszczno, woj. lubuskie

WŁAŚCICIEL / UŻYTKOWNIK parafia rzymsko-katolicka p.w. św. Andrzeja Boboli

WYMIARY wymiary rzutu kościoła: długość 32m, szerokość 14 m, wysokość kalenicy dachu 16m, wysokość wieży 36m.

TECHNIKA budynek murowany w technice tradycyjnej, z cegły pełnej, o żółtawym zabarwieniu, na zaprawie wapiennej, kryty dachówką betonową, hełmy wież kryte blachą

1. ZAGADNIENIA HISTORYCZNE

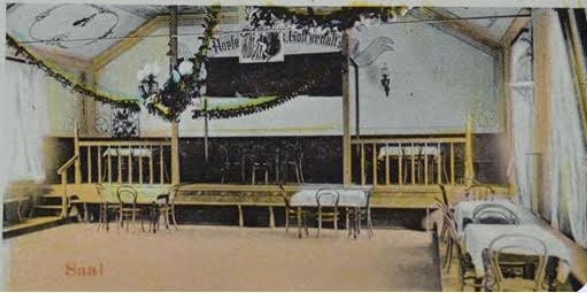
Obiekt został wybudowany w roku 1876 w miejscu starszego kościoła dla parafii ewangelickiej. Do roku 1945 był użytkowany przez protestantów, a następnie został przejęty przez parafię katolicką. Pierwotnie posiadał jeszcze jeden rząd okien w nawach, umiejscowiony poniżej zachowanych otworów okiennych. Pierwotny układ widoczny jest na historycznych pocztówkach. Widoczny jest na nich także komin, wyniesiony ponad dach nawy, obecnie obniżony i nie użytkowany.

Kirche in Eulam.

Gruss aus Eulam

Saal

2. OPIS, ANALIZA FORMY, FUNKCJI I TREŚCI

Kościół znajduje się w środku wsi o układzie owalnicowym. Usytuowany jest on wzdłuż osi północny-wschód/południowy-zachód zgodnie z przebiegiem głównej drogi przechodzącej przez wieś.

Budynek murowany z cegły, na rzucie prostokąta o wymiarach 32,19x13,96m z dodaną, przy krótszych bokach apsydą ujętą prostokątnymi kruchtami oraz wieżą na rzucie kwadratu. Nakryty dachem dwu spadowym krytym dachówką. Wieża zakończona ostrosłupowym hełmem krytym blachą.

Elewacje boczne pięcioosiowe z otworami okiennymi zamkniętymi ostrołukowo. Wieża i prezbiterium artykułowana również oknami ostrołuczными. Wejścia do kościoła znajdują się w wieży (portal główny) oraz przez aneksy (kruchty) przy absydzie.

3. TECHNIKA I TECHNOLOGIA

3.1. ZESTAWIENIE MATERIAŁÓW PIERWOTNYCH I WTÓRNYCH

Materiały pierwotne:

- cegła pełna, wypalana, maszynowa, o wymiarach 25x12x6 cm, w kolorze kremowo-żółtym oraz kształtki ceramiczne z tego samego materiału
- zaprawa murarska wapienno – piaskowa
- kamienne gzymsy okapnikowe w zwieńczeniu wieży.

Materiały wtórne:

- zaprawa spoinująca cegły, cementowo-wapienna
- dachówka cementowa pokrywająca nawę
- dachówka ceramiczna na aneksach i absydzie (zakrystia)
- blacha pokrywająca aneksy
- betonowe pokrycie cokołu.

Technika i technologia

Kościół murowany w technice tradycyjnej, z cegły w wтку krzyżowym. Spoina kładziona na równo w licem cegły, bez kształtowania. Częściowo zachowane, w górnych częściach okien nawy, oryginalne szklenie w romby, szybki oprawione w ołów, natomiast w niektórych oknach w wieży oryginalna drewniana stolarka okienna, również z podziałem w romby. Zachowana pierwotna stolarka drzwiowa z dekoracyjnymi okuciami.

4. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Ogólny stan zachowania kościoła jest dostateczny, jego bryła oraz wystrój nie są zdeintegrowane. Istotną zmianą wystroju architektonicznego kościoła jest zamurowanie dolnych okien pierwotnie umieszczonych w elewacjach bocznych poniżej dużych ostrołucznych otworów. Likwidacja okien wiązała się prawdopodobnie z likwidacją empor bocznych. Zmiana ta została wprowadzona w momencie przejęcia kościoła przez parafię katolicką i wynikało to z przystosowania wnętrza na potrzeby liturgii tego wyznania. Należy przyjąć, że zmiana ta wpisuje się w historię obiektu i nie istnieją podstawy do przywrócenia empor jak i otworów okiennych.

Głównymi problemami konserwatorskimi kościoła są:

- Zawilgocenie fundamentów i ścian przyziemia spowodowane przez brak sprawnego odprowadzenia wód opadowych, uszczelnienie terenu wokół kościoła poprzez wykonanie nawierzchni z asfaltobetonu oraz betonowej opaski wokół całego kościoła. Działania te powodują podwyższenie poziomu terenu wokół kościoła co sprzyja wsiąkaniu wody w fundamenty. Wykonana ekspertyza wykazała, że izolacja pozioma budynku jest sprawna, a źródłem zawilgocenia jest głównie woda spływająca z dachu (Ekspertyza konstrukcyjno – budowlana, P. Puchalski, M. Puchalski, Gorzów, 2015 – suplement, str. 15).
- Uszkodzenia stolarek okiennych i okien witrażowych, powoduje to zaciekanie wody po ścianach na zewnątrz i wewnątrz kościoła. Woda ta pochodzi z opadów atmosferycznych oraz ze skroplin powstających na szybach podczas użytkowania kościoła.

Historyczna stolarka okienna zachowana jest fragmentarycznie. W wieży występują oryginalne okna, ze szkleniem w romby w ołowiu lub w wyższych kondygnacjach w szprosach drewnianych . Podobne okna występowały w aneksach oraz w szczycie od strony północno – wschodniej.

- Zły stan pokryć dachowych, obróbek blacharskich i systemu rynien oraz rur spustowych odprowadzających wodę z dachu. Sytuacja ta powoduje zaciekanie wody do wnętrza kościoła. Ponadto brak instalacji odwodowej. Na dachach aneksów wtórna blacharka, na zakrystiach wymieniona na współczesną dachówkę ceramiczną, karpiówkę.
- Uszkodzenia wybranych elementów drewnianej konstrukcji więźby nad korpusem nawowym oraz obróbek blacharskich i pokryć hełmu wieży.
- Lokalne pęknięcia murów, m. in. w rejonie wieży oraz poniżej otworów okiennych w ścianach nawy.
- Uszkodzenia cegieł elewacji t/j w rejonie gzymsu arkadkowego wieńczącego mury, parapetów okien i blend, lica cegieł w górnej partii wieży oraz w partii cokołu. Zniszczenia ta powodowane są przez zaciekającą wodę pochodzącą z opadów, a także miejscowo występującą cegłą o gorszych parametrach fizycznych. Częściowo kształtki zostały uszkodzone mechanicznie.

Od strony południowo-zachodniej w elewacji wieży występują miejsca, gdzie zachowała się jedynie spoina, natomiast destrukcji uległa struktura cegły.

Elewacja w szczególnie zawilgoconych i zacienionych miejscach jest porośnięta przez glony i porosty. Flora, szkodliwa dla zabytkowego podłoża koncentruje się od strony północno-wschodniej, poniżej cofniętego szczytu, tworząc szpecące elewację zacieki, a także poniżej gzymsów kordonowych na wieży. W miejscach, gdzie sposób niepożądany woda przedostaje się do muru w wyniku nieszczelności dachu (w części ściany nawy, od strony południowo – wschodniej) widoczne są białe wykwyty z soli rozpuszczalnych w wodzie.

Stan zachowania spoin jest zadowalający. Wszystkie spoiny są powierzchniowo zabrudzone, a w kilku obszarach elewacji występują powierzchnie, z których spoina została wypłukana przez spływającą po ścianie wodę opadową. Dotyczy to m. in. ściany północno-wschodniej, poniżej szczytu.

Stan zachowania kamienia występującego w górnej partii wieży oraz w narożnikach małych wieżyczek jest dobry. Kamień pokrywają ciemne powierzchniowe nawarstwienia, od strony południowo – wschodniej na głównej wieży występuje pojedynczy ubytek formy, powstały podczas montażu opierzenia blacharskiego.

W kościele zachowania jest oryginalna stolarka drzwiowa, w tym ozdobne okucia z motywem kwiatowym oraz historyczne klamki wraz z przykryciem dziurki od klucza w drzwiach frontowych. Elementy metalowe są w bardzo dobrym stanie, nie ma zauważalnych ognisk korozji ani innych uszkodzeń. W nieco gorszej kondycji jest drewno. Główne drzwi do kościoła zostały oczyszczone z warstw malarskich za pomocą szczotki, prawdopodobnie drucianej, wskutek czego powstały w drewnie głębokie bruzdy. Obecnie drewno nie jest zabezpieczone przed niszczącym wpływem warunków atmosferycznych. Pozostałe skrzydła drzwiowe są pokryte łuszczącą się farbą olejną.

W głównej wieży zachowany jest mechanizm zegarowy, obecnie nieczynny. Blaszane tarcze zegarowe, usytuowane od płd-zach i płn-wsch są silnie skorodowane i całkowicie nieczytelne.

5. CEL ORAZ ZAŁOŻENIA KONSERWACJI I RESTAURACJI

Prace konserwatorskie i towarzyszące im prace remontowe powinny doprowadzić do usunięcia przyczyn powstających zniszczeń, przede wszystkim należy odciąć drogi przenikania wody w strukturę muru oraz do więźby dachowej poprzez nieszczelności opierzenia blacharskiego. Ponad to należy usunąć beton pokrywający cokół i opaskę wokół kościoła i odsunąć odprowadzenie wody poza bezpośrednie sąsiedztwo murów kościoła. W dalszej kolejności należy przywrócić wartości estetyczne poprzez wymianę wszystkich spoin, oczyszczenie elewacji oraz wykonanie renowacji stolarki drzwiowej i okiennej. W miarę możliwości pożądaną jest przywrócenie zdekompletowanej stolarki okiennej z podziałem w romby (w wieży i w szczycie ponad absydą) oraz skromnych witraży w oknach nawy.

Do rozważenia po dokładnym rozpoznaniu stanu zachowania pozostaje usunięcie wtórnej blacharki z murów ogniowych, pierwotnie nieopierzonych. Jeśli stan zachowania będzie na to pozwalał pożądaną jest pozostawienie tej części bez opierzenia.

6. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

-Usunięcie zawilgocenie ścian przyziemia

Należy wykonać izolację pionową fundamentów, przy użyciu technologii opisanej w branży architektury i według wybranego systemu.

Usunąć betonową opaskę wokół kościoła a w jej miejsce wprowadzić opaskę żwirową.

Usunąć wtórny betonowy cokół wykonany wokół całego kościoła. Cokół odtworzyć z kształtki ceramicznej na wzór oryginału.

Wyeliminować zalewanie fundamentów wodą opadową z dachu kościoła. W ramach prac związanych z remontem dachu wykonać sprawnie działającą instalację odwadniania dachu. Należy tak zaprojektować system odprowadzania wód opadowych z dachu aby zminimalizować możliwość dostawania się wody w rejon fundamentów. Należy zastosować system rur spustowych, które zapewnią odprowadzenie wody poza opaskę żwirową.

- Remont dachu i więźby dachowej

Należy wykonać kompleksowy remont dachu wraz z wykonaniem obróbek blacharskich, instalacji odprowadzających wody opadowe. Bardzo istotne jest wykonanie nowej instalacji odgromowej. Hełm wieży pokryć na nowo blachą tytanowo - cynkową. Zaleca się zastosowanie blachy w kolorze ciemno-szarym – nawiązującym do zapewne zastosowanej oryginalnie blachy ołowianej. W tym samym kolorze wykonać wszystkie obróbki blacharskie.

Dach pokryć dachówką ceramiczną typu karpiówka, w kolorze czerwonym (bez połysku), ułożoną w koronkę. Nie należy stosować dachówek kantowych. Dopuszcza się stosowanie paraizolacji w postaci membrany. Podczas remontu pokrycia dachowego należy wymienić uszkodzone drewniane elementy więźby, wskazane w ekspertyzie (Ekspertyza konstrukcyjno – budowlana, P. Puchalski, M. Puchalski, Gorzów, 2015). Renowacji poddać kulę i chorągiewkę z datą wieńczące wieżę, a także zwieńczenia sterczyn. Dokładna ocena stanu zachowania metalowych zwieńczeń wieży i sterczyn będzie możliwa po ustawieniu rusztowań. Konserwator technolog prowadzący prace powinien zdecydować o zakresie przeprowadzonych prac renowacyjnych. W momencie oceny stanu zachowania, bez wykorzystania podnośnika koszowego ich kondycję kwiatonów można ocenić jako dość

dobrą, nie są widoczne ubytki, natomiast blacha pokryta jest czarną patyną. W ekspertyzie (Ekspertyza konstrukcyjno – budowlana, P. Puchalski, M. Puchalski, Gorzów, 2015 – suplement) na fot. 35-37 widoczne są nieszczelności wokół jednego z kwiatonów oraz w blacharce wieńczącej piankiel. Podczas naprawy zwieńczeń pinakli (wymiana pokrycia z blachy) należy zachować elementy dekoracyjne i stabilnie je osadzić na nowym pokryciu sterczyn.

W zależności od stanu zachowania chorągiewki z datą podjąć komisyjnie decyzję o jej ewentualnej pełnej konserwacji. Proponuje się następujące postępowanie: demontaż kuli i chorągiewki, usunięcie produktów korozji miedzi (kąpiel w 10% roztworze winianu sodu i potasu lub ostrożne oczyszczanie metodą stumieniowo-ścierną z zastosowaniem ścierniwa polimerowego), zabezpieczenie (pokrycie inhibitorem korozji: 1% roztwór alkoholowy benzotriazolu, pokrycie lakierem na bazie żywicy Paraloid B-44 (10% roztwór żywicy w toluenie lub gotowy lakier Incralac), pokrycie mikrowoskiem Cosmoloid. Otwarcie kuli z wieży powinno odbyć się komisyjnie, przy udziale przedstawicieli WUOZ.

Pęknięcia konstrukcji murowej pinakli, udokumentowane we wspomnianej dokumentacji (fot. 47-48) naprawić zgodnie z programem prac przewidzianym dla muru ceglanego.

-Renowacja i przywrócenie historycznego kształtu okien

Wykonać nowe witraże w oknach naw na podstawie zachowanych elementów oryginalnych oraz materiałów archiwalnych (szczegółowy projekt w części architektonicznej opracowania). Okna witrażowe wykonać w technologii podwójnej szyby – zapobiegnie to powstawaniu skroplin wewnątrz kościoła, poprawi izolację termiczną oraz przedłuży trwałość okien witrażowych. Do wykonania witraży należy użyć tzw „szkła antycznego”, stosując tradycyjną technikę witrażową (oprawienie szyb w ołów).

Wykonać naprawę zachowanych oryginalnych okienek w wieży i w aneksach. Uzupełnić brakującą stolarkę okienną z podziałem w romby, nowymi przeszkleniami, wykonanymi na wzór zachowanych okien, z zachowaniem historycznej techniki wykonania, t.j. w dolnych kondygnacjach wieży szyby oprawione w ołów, w górnych partiach wieży oraz w biforyjnym oknie ponad absydą wstawione w drewniane ramki na kit szklarski. Należy dokładnie rozpoznać rodzaj szkła zastosowanego w oknach i dobrać możliwie podobny rodzaj szkła do nowych okien (możliwość obecności „przydymionego” szkła).

Kościół posiada znaczną ilość okiennic zamykających otwory okienne (szczyt i wieża) Należy wykonać nowe okiennice na wzór zachowanych bądź w przypadku dobrego stanu zachowania oryginalnych okiennic podać je naprawie. Okiennice pomalować na kolor brązowy (S 7005-Y80 R lub S7010-Y30R wg wzornika NCS).

-Konserwacja i renowacja muru ceglanego

1. Usunąć stare uchwyty flag znajdujące się ponad wejściem oraz pozostałości dawnej instalacji elektrycznej z pd-wsch elewacji nawy.
2. Pęknięcia murów spiąć wg technologii i projektu konstrukcyjnego, t. j. Poprzez zeszytce prętami gwintowanymi odpowiedniej średnicy wprowadzonymi w spoinę, osadzonymi na zaprawie systemowej. Użyć profesjonalnego profesjonalnych systemów przeznaczonych do tego celu, np. Brutt Saver lub Helifix.. Pęknięcia konstrukcji murowej pinakli naprawić zgodnie z programem prac przewidzianym dla muru ceglanego.
3. Wymienić uszkodzone kształtki ceramiczne (w gzymsach podokapnikowych, kordonowych, we fryzach dekoracyjnych, naroża pinakli) na nowe kształtki ceramiczne, wykonane na wzór historycznych, z zachowaniem ich kształtu i barwy. Kształtki wmurować na zaprawę wapienno-trasową, np. Optosan TassMörtel TWM prod. Optolith, Tubag TWM prod. Tubag.
4. Wymienić najmocniej uszkodzone cegły w elewacjach wieży. Uzupełnić zamknięcia przypór przy absydzie. Nowe cegły, dopasowane barwą i wielkością do cegły historycznej wmurować przy użyciu zaprawy Optosan TassMörtel TWM prod. Optolith, Tubag TWM prod. Tubag.
5. Usunąć opierzenie blacharskie z murów ogniowych. Podjąć, przy udziale konserwatora technologa, decyzję o ich pozostawieniu bez opierzenia. Jeśli ich stan zachowania będzie wystarczający oczyścić je w sposób analogiczny do reszty elewacji, wymienić mocno uszkodzone mechanicznie kształtki, wykonać nowe spoiny z zaprawy wybranej dla pozostałej części elewacji, z dodatkiem hydrofobizującym np. Optosan TrassFuge z dodatkiem Optostop HydroFlex (preparat dodawany do wody zarobowej do zaprawy, 1 cz. preparatu: 2 cz. wody), lub innej zaprawy mineralnej o analogicznych właściwościach, przeznaczonej do zastosowania w renowacji zabytków z dodatkiem hydrofobizującym. Po wyschnięciu zaprawy poddać hydrofobizacji cegłę. Użyć preparatu na bazie związków

krzemoorganicznych np. Optosan HydroSilan prod. Optolith, Quick-Mix PH prod. Quick-Mix, Funcosil SNL prod. Remmers.

6. Wykonać dezynfekcję lica cegły w miejscach występowania glonów i porostów. Zastosować preparat biobójczy o działaniu obejmującym glony i porosty, pozbawiony szkodliwego działania dla substancji zabytkowej. Np. Optogrun Fungith prod. Optolith, BFA prod. Remmers, Algat z połączeniu z Boramon, prod. Altax. Nałożyć za pomocą pędzli w miejscach porostania przez glony i porosty.

7. Oczyszczyć lico ceglane metodą chemiczną, za pomocą 1,5% roztworu kwasu fluorowodorowego. Przed nałożeniem kwasu mur zmoczyć wodą, kwas nakładać pędzlem na lica cegieł na okres około 15 min, po czym dokładnie spłukać gorącą wodą. W przypadku trudniejszych do usunięcia zabrudzeń proces powtórzyć.

8. Usunąć wtórne spoiny metodą mechaniczną, w sposób nieuszkodzający lica cegły, np. za pomocą frezów o odpowiedniej średnicy.

9. Wykonać nowe spoiny z zaprawy wapienno-trasowej, barwionej w masie na kolor o ciepłym odcieniu zbliżonym do koloru oryginalnej zaprawy murarskiej z kościoła w Ulimiu, o frakcji kruszywa 0-2 mm, kładzonej na równo licem cegły, np. Optosan TrassFuge, Tubag TKF. Dobór kolorystyki należy wykonać po oczyszczeniu lica cegły, przedstawić do akceptacji próbę spoinowania o powierzchni około 1 m kw.

10. Hydrofobizacja parapetów okiennych i górnych powierzchni gzymsów za pomocą nałożenia np. pędzlami preparatów na bazie siloksanów np. Funcosil SNL prod. Remmers.

Renowacja elementów kamiennych

Oczyszczyć elementy kamienne za pomocą mycia gorącą wodą pod ciśnieniem. W przypadku niskiej skuteczności mycia wodą wykonać czyszczenie metodą chemiczną, dobraną przez konserwatora technologa po ustaleniu spoiwa występującego w kamieniu. Kamień uzupełnić metodą flekowania kamieniem naturalnym, tego samego rodzaju co kamień oryginalny. Fleki osadzić za pomocą prętów ze stali nierdzewnej oraz kleju na bazie żywicy epoksydowej. Mniejsze ubytki formy uzupełnić gotową zaprawą do uzupełniania kamienia naturalnego,

opracować powierzchnię kitów naśladować obróbkę kamieniarską. Użyć zapraw Optosan NSR prod. Optolith, Restauriermörtel prod. Remmers lub zaprawa na bazie cementu trasowego P 250 prod. Quick-Mix.

Renowacja zabytkowej stolarki drzwiowej i okiennej

Wykonać naprawę zachowanych fragmentów witraży w technice tradycyjnej (szyby wprowiane w ołów), zabezpieczyć antykorozyjnie elementy stalowe okien. Wykonać renowację okien drewnianych (z zachowanym podziałem w romby) poprzez wymianę najbardziej zniszczonych elementów drewnianych, uzupełnienie brakującego kitu szklarskiego, oczyszczenie mechaniczne elementów drewnianych i metalowych z luźnych zabrudzeń i pozostałości farb. Ubytki w drewnie uzupełnić szpachlą akrylową. Pomalować farbą alkidową, matową, w kolorze ciemno-brązowym (S 7005-Y80 R lub S7010-Y30R wg wzornika NCS).

Stolarkę drzwiową oczyścić z farby (mechanicznie za pomocą cyklina lub chemicznie za pomocą preparatu Scansol), ubytki w drewnie uzupełnić szpachlą akrylową. Drewno pomalować farbą alkidową, matową, w kolorze ciemno-brązowym (S 7005-Y80 R lub S7010-Y30R wg wzornika NCS). Elementy metalowe (ozdobne zawiasy) pomalować farbą antykorozyjną na kolor czarny, matowy. Nie należy malować klamek.

Konserwacja tarcz zegarowych

Ocenić stan zachowania po ustawieniu rusztowań i wykonać fotografie dokumentujące stan zachowania. Obecnie słabo czytelny jest rysunek tarczy zegarowej: okrąg wpisany w kwadratowy kształt blachy wypełniającej blendę, z mniejszymi, okrągłymi elementami w narożnikach (wzór kwiatowy?), z dwunastoma cyframi rzymskimi o mocno wydłużonym kształcie. Zachowana jest także pojedyncza wskazówka. Jeśli stan zachowania blachy będzie na to pozwalał proponuje się następujące postępowanie:

- Udokumentować zachowany rysunek tarczy zegarowej.
- Oczyszczyć blachę z produktów korozji za pomocą okładów z kwasu sulfosalicylowego lub 10% kwasu ortofosforowego. Doczyścić mechanicznie za pomocą końcówek ściernych osadzonych na mikrowiertarce. Wskazówkę zdemontować i oczyścić z rdzy mechanicznie.

- Zabezpieczyć inhibitorem korozji (10% roztwór taniny w etanolu lub gotowy środek Cortanin F).

- Pomalować farbą antykorozyjną o wysokiej zawartości cynku - farba podkładowa.

- Pomalować farbą w kolorze białym, matowym i nanieść na nią odczytany wcześniej rysunek historycznej tarczy: cyfry w kolorze czarnym. Zaleca się użycie farby epoksydowej.

Alternatywnie możliwe jest wykonanie konserwacji historycznych tarcz, bez odtwarzania na nich warstwy malarskiej, a następnie zakrycie ich nową blachą lub innym trwałym materiałem z naniesionym rysunkiem tarczy zegarowej. Przy wyborze tej opcji historyczne tarcze, po oczyszczeniu z rdzy i pokryciu taniną, pomalować farbą antykorozyjną.

7. Fotografie stanu zachowania – kwiecień 2016

Fot. 1 Elewacja frontowa, południowo – zachodnia.

Fot. 2 Elewacja od strony północno – wschodniej.

Fot. 3 Elewacja południowo – wschodnia. Po prawej stronie nieczynny komin w miejscu lizeny.

Fot. 4 Elewacja północno – zachodnia. Czytelne zamurowane okienka.

Fot. 5 Uszkodzenia lica cegieł na płd. – zach. elewacji wieży.

Fot. 6 Stan zachowania półn. – wsch. Elewacji wieży.

Elewacji wieży.

Fot. 7 Stan zachowania kamiennego gzymsu i rzygacza. Ubytek formy po lewej stronie od okna.

Fot. 8 Płd. – zach. elewacja wieży. Uszkodzenia mechaniczne gzymsu poniżej zegara.

Fot. 9 Płd. – zach. elewacja wieży. Glony i porosty porastające zawilgoconą ścianę poniżej parapetów.

Fot. 10 Aneks przy wieży pokryty

Fot. 11 Elewacja płd. – wsch. Uszkodzone kształtki ceramiczne, pęknięcie muru, fragment elewacji zalewany z powodu wadliwego odprowadzania wody z dachu.

Białe wykwity solne.

Fot. 12 Elewacja płd. – wsch. Fragment elewacji zalewany z powodu wadliwego odprowadzania wody z dachu. Białe wykwity solne.

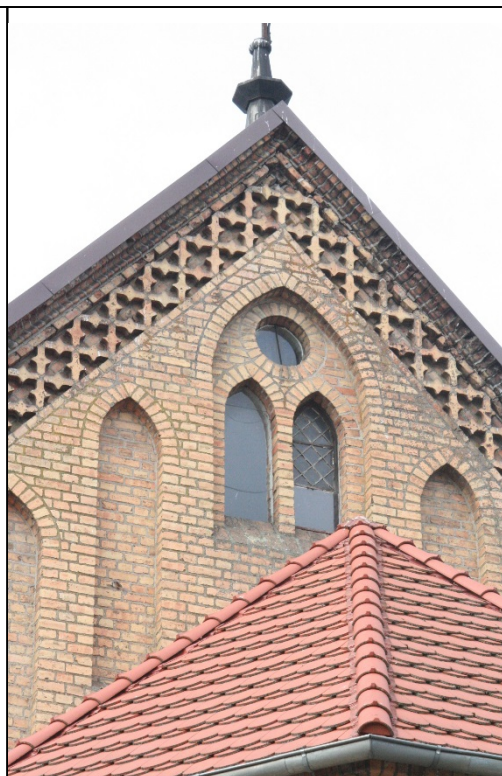
Fot. 13 Elewacja płd. – wsch., wejście do zakrystii. Pęknięcie muru, oryginalna stolarka drzwiowa, współczesna dachówka.

Fot. 14 Elewacja absydy. Uszkodzone zwieńczenie przypory.

Fot. 15 Elewacja płn. - wsch. Wypłukana spoina, nalot z glonów i porostów.

Fot. 16 Elewacja płn. - wsch. Uszkodzone mechanicznie kształtki ceramiczne w gzymsie podokapnikowym.

Fot. 17 Elewacja płd. - zach. Rozległe uszkodzenia mechaniczne w kształtkach ceramicznych fryzu dekoracyjnego, gzymsu podokapnikowego i w licach cegieł na sterczynie.

Fot. 18 Elewacja płn. - wsch. zacieki z glonów i porostów.

Fot. 19 Elewacja płn. - zach. Zazielenione przez porastające je glony gzymsy.

Fot. 20 Widok od strony zachodniej. Zazielenione przez porastające je glony gzymsy. Wtórna, pomalowana na kolor czerwony blacharka na aneksie.

Fot. 21 Cokół budynku, elewacja nawy. Uszkodzone spoiny, spękania mocnego, sztywnego betonu pokrywającego cokół.

Fot. 22 Oryginalny cokół kościoła z kształtek ceramicznych. Silnie zdestruowana cegła.

Fot. 23 Gzymsy ponad głównym wejściem do kościoła. Uszkodzone mechanicznie kształtki.

Fot. 24 Główne wejście do kościoła. Historyczna stolarka drzwiowa.

Fot. 25 Główne wejście do kościoła. Zabytkowa klamka. Drewno oczyszczone z warstw malarskich.

Fot. 26 Okienko w górnej kondygnacji wieży - drewniana konstrukcja.

Fot. 27 Okienko w dolnej kondygnacji wieży – szyby wstawione w ołów, wzmocnione wiatrownicami.

Fot. 28 Ściana nawy. Stan zachowania lica ceglanego. Powierzchniowe zabrudzenie cegły i spoiny.

Fot. 29 Ściana nawy. Stan zachowania lica ceglanego. Powierzchniowe zabrudzenie cegły i spoiny. Ubytki spoiny.